

Exkurze na Ondřejník

Field trip to the Ondřejník massif

ZBYNĚK LUKEŠ¹ & ZUZANA MRUZÍKOVÁ²

1) Metylovice 367, CZ-739 49 Metylovice; e-mail: zbynous@zbynous.net

2) Dívčí Hrad 20, CZ-793 99 Osoblaha; e-mail: mruzikova@seznam.cz

Abstract: A field trip to the massif of Ondřejník in the Podbeskydská pahorkatina hills took place on 20 July 2019 and included a visit of mixed mountain forests and panoramic views of the Ostravice river valley and the Moravskoslezské Beskydy Mountains. The most interesting plant taxa seen during the trip were *Aconitum firmum* subsp. *moravicum*, *Monotropa hypopitys* and *Campanula latifolia*.

Keywords: Ondřejník massif, mixed mountain forest, panoramic view

Taxonomické pojetí a nomenklatura: Danihelka et al. (2012)

V sobotu 20. července 2019 se uskutečnila exkurze Moravskoslezské pobočky ČBS pod vedením Z. Lukeše na kopec Ondřejník, který se nachází poblíž Frýdlantu nad Ostravicí v okrese Frýdek-Místek. Masiv Ondřejníku (obr. 1) spadá do fytochorionu 84a Beskydské podhůří, avšak svou nadmořskou výškou přesahující 800 m n. m. odpovídá spíše vegetaci blízkých Beskyd.

Ondřejník je z geologického hlediska tvořen karpatským flyšem, jedná se především o pískovcové nebo pískovcovo-jílovcové břidlice spojené tenkými vrstvami vápenitých jílu, vzácně doplněné o ostrůvky železných rud – pelosideritů, které se zde v minulosti těžily.

Ondřejník vždy lákal svou polohou ať už z botanického hlediska nebo i panoramatickými výhledy, ty jsou poslední dobou díky kůrovci opravdu ojedinělé. Masiv Ondřejníku je tvořen třemi vrcholy: severním Ondřejníkem (890 m), středním Stanovcem (899 m) a jižní Skalkou (964 m). Tyto tři vrcholy jsme se rozhodli projít, kochajíc se výhledy do údolí Beskyd a Podbeskydí. Z botanického pohledu jsme se mohli těšit na střídání teplomilnějších a horských druhů, které zde rostou. Na mnohé historicky nalezené druhy jsme však mohli zapomenout – jejich výskyt je kvůli změně biotopů nepravděpodobný. Ze vzácných druhů z lesů Ondřejníku byl uveden jednokvíttek velekvětý (*Moneses uniflora*; 1939 leg. V. Kajdoš, NJM), z posledního floristického kurzu ze 70. let mokřadní zdrojovka pramenišní (*Montia fontana*; Skalický et al. 1978). Z orchidejí zde byl zaznamenán sklenobýl bezlistý (*Epipogium aphyllum*; Gibl 1949), měkčilka jednodláňá (*Malaxis monophyllos*; Jaroš 1972), švihlík krutiklas (*Spiranthes spiralis*; Formánek 1887) či prstnatec bezový (*Dactylorhiza sambucina*; Weeber 1901, 1954 leg. J. Vodička, OSM).

U bývalé zotavovny Solárka se sešlo 11 účastníků exkurze, kteří se přijeli pokochat nejen slibovanými panoramatickými výhledy, nýbrž tu a tam i nějakým zajímavým

Obr. 1. Pohled na severozápadní stranu masivu Ondřejníku – vlevo vrchol Ondřejník (890 m), napravo vrchol Skalka (964 m). – Foto Z. Lukeš

druhem rostlin. Trasa vedla přes Ondřejnické sedlo, poté po naučné stezce Skalka a po Jezevčí stezce přes přírodní rezervaci Skalka na stejnojmenný vrchol. Odtud jsme se vraceli po hřebeni přes Stanovec a Suché úbočí zpět na Ondřejnické sedlo a Solárku. Zcela nasyceni až přesyceni panoramatickými výjevy, avšak poněkud hladoví a žízniví, jsme se krátce občerstvili u Solárky. Vzhledem k fyzickému a psychickému stavu účastníků jsme se rozhodli vrch Ondřejník nakonec nezdolávat.

První zastavení jsme podnikli u drobného lomu, kde byla exkurze zahájena výkladem geologie. Následovaly první panoramatické výhledy na údolí řeky Ostravice a masivu Beskyd. Už od začátku naší trasy nás provázela kolem lesních cest docela hojná ječmenka evropská (*Hordelymus europaeus*) a roztroušeně trsy hořce tolitovitého (*Gentiana asclepiadea*), který však zatím kvetl pouze výjimečně. Nezřídka nás provázel i sadec konopáč (*Eupatorium cannabinum*) a zavlečený starčkovec jestřábníkolistý (*Erechtites hieraciifolius*). U jedné z míjených pasek jsme mohli pozorovat dva podobné druhy starčků – s. lesní (*Senecio sylvaticus*) a s. lepkavý (*S. viscosus*). Mimo to zde byla nalezena i sterilní rostlina ambrozie peřenolistá (*Ambrosia artemisiifolia*).

Ve svahu nad cestou za Ondřejnickým sedlem jsme navštívili první z lokalit oměje tuhého moravského (*Aconitum firmum* subsp. *moravicum*). Než jsme se vrátili do výchozího bodu, mohli jsme je pozorovat ještě na pěti dalších místech. O kousek níže rostl i krtičník žláznatý (*Scrophularia scopolii*), který nás často doprovázel i dále kolem cesty. V prudkém svahu lesa pod námi jsme pozorovali trsy kapradě Borrerovy

Obr. 2. Zvonek širokolistý (*Campanula latifolia*) je v karpatské oblasti velmi vzácný druh. – Obr. 3. Hnilák smrkový (*Monotropa hypopitys*) v podrostu bukového lesa. – Foto Z. Lukeš

(*Dryopteris borrieri*) a kapradiny laločnaté (*Polystichum aculeantum*), o kus dál kvetoucí šalvěje lepkavé (*Salvia glutinosa*) nebo čistec alpský (*Stachys alpina*). Tu a tam vyku-koval z podrostu také pryšec mandloňový (*Euphorbia amygdaloides*). Poblíž bohužel rostlo i větší množství invazního kolotočníku ozdobného (*Telekia speciosa*), hojně oble-tovaného motýly, kterému v tomto mohly konkurovat snad jen pcháče, ať už p. bahenní (*Cirsium palustre*) nebo p. oset (*C. arvense*). Mezi zajímavější „pangejtovky“ z okolí můžeme přiřadit i bohaté porosty svízele potočního (*Galium rivale*).

Sice se říká to nejlepší nakonec, pro nás to ale bylo víceméně uprostřed, ještě před přírodní rezervací Skalka. Ve svahové bučině na skále, místy se suťovými rozpady, se tu a tam v bohatém porostu měsíčnice vytrvalé (*Lunaria rediviva*) dal spatřit v karpatské oblasti vzácný zvonek širokolistý (*Campanula latifolia*; obr. 2) a o kousek vedle, ve sva-hové bučině nad cestou, jsme se mohli pokochat bohatým porostem hniláku smrkového (*Monotropa hypopitys*; obr. 3), jehož populace se dala jen stěží odhadnout, určitě ho byly vyšší desítky.

Dále jsme prošli po turistické značce přes PR Skalka, kde starý listnatý les byl víta-nou změnou místo ubíjejícího pohledu na kůrovcové paseky. U vrcholu Skalky nám nad hlavami létali paraglidisté, cestou od stejnojmenného vrcholu se nám i zde pod nohama zelenalo opadané jehličí ze smrků napadených kůrovcem (lapače tentokrát byly poměrně čerstvě vysypány). Než jsme došli přes Stanovec a Suché úbočí, kde nás opět čekala asi nejpěknější panoramata, zpátky k Solárce, mimo druhy, které jsme už toho dne potkali vícekrát, chybí ve výčtu těch zajímavějších snad už jen sterilní lilie

zlatohlavá (*Lilium martagon*) nebo bohatý porost kamzičnicku rakouského (*Doronicum austriacum*), který je v Podbeskydí ojedinělý. Milým překvapením byla i řada polních plevelů – mezi jinými i stále ještě kvetoucí chrpa modrá (*Centaurea cyanus*) nebo kolenec rolní (*Spergula arvensis*). Těsně před oficiálním ukončením exkurze jsme prošli i lokalitu dalšího z omějů, a to oměje pestrého (*Aconitum variegatum*), který však ještě nekvetl, rozkvétá totiž asi o 14 dní později, než jeho výše jmenovaný příbuzný. Ze Suchého úbočí je udáván i třetí druh, žlutě kvetoucí oměj vlčí mor (*A. lycoctonum*; Dočkalová 2012). Patrně se jedná o chybný údaj, záznam byl udán ve vegetační době před rozkvětem oměje tuhého moravského, kdy mohlo dojít k záměně, jelikož oměj má světlá poupata.

Mimo to jsme cestou zahlédli též několik hub – pár holubinek mandlových (*Russula vesca*), hadovku smrdutou (*Phallus impudicus*) nebo slizečku ocasatou (*Xerula radicata*).

Po oficiálním zakončení exkurze jsme se někteří vypravili ještě na „podondřejnicou“ lokalitu kruštíku Greuterova (*Epipactis greuteri*) a pár vytrvalců se jelo podívat i po dalších ohrožených druzích Metylovic a okolí.

Z celkového hlediska je třeba zhodnotit exkurzi jako úspěšnou, všech 11 členů se vrátilo do svých domovů bez fyzické či psychické újmy, kdo přijel botanizovat, několik vzácných druhů uviděl, kdo přišel pokochat se panoramaty, byl odměněn dobrým výhledem a dobrou viditelností, kdo se šel jen tak projít, měl ke konci exkurze v nohách 10,75 km s 260 metry převýšení. A to že Ondřejník stále nevydal všechna svá botanická tajemství je asi jasné, jak vlastně ukázal i závěr letošní botanické sezóny, o čemž se budete moci dočíst v dalším vydání Additament nebo Zajímavých nálezů.

Použité zdroje

- Danihelka J., Chrtek J. Jr. & Kaplan Z. (2012): Checklist of vascular plants of the Czech Republic. – Preslia 84: 647–811.
- Dočkalová Z. (2012): Aktualizace mapovacího okrsku cz1704. Aktualizace vrstvy mapování biotopů ČR. – In: Nálezová databáze ochrany přírody [online]. URL: <http://portal.nature.cz/> (navštíveno 12. 12. 2019).
- Formánek E. (1887): Květena Moravy a rakouského Slezska. 1. díl. – Edvard Formánek, Brno.
- Gibl J. (1949): *Orchideae* (Vstavačovité) v Beskydách. – Přírodovědný sborník Ostravského kraje 10: 166–167.
- Jaroš V. (1972): Rozšíření *Malaxis monophyllos* v České socialistické republice. – Preslia 44: 244–253.
- Skalický V., Hájková A., Neuschlová Š., Sedláčková M. & Švendová K. [red.] (1978): Materiály ke květeně Moravskoslezských Beskyd, Podbeskydské pahorkatiny a okrajové části Ostravské pánve. Výsledky floristického kursu Československé botanické společnosti při ČSAV ve Frýdku-Místku 4.–13. července 1975. – Práce a studie Okresního vlastivědného muzea ve Frýdku-Místku 3: 1–246.
- Weeber G. (1901): Flora von Friedek und Umgebung, Teil 1. – Jahresbericht des öffentlichen Communal-Obergymnasiums in Friedek 6: 1–53.

Příloha č. 1 – Seznam nalezených taxonů

(sestavili Z. Lukeš a Z. Mruzíková)

Seznam lokalit

1. 84a. Beskydské podhůří, 6475b, Pstruží (distr. Frýdek-Místek): příkopy a paseky kolem modré turistické trasy ze Solárky do Ondřejnického sedla, 49°34'51,0"N, 18°19'05,0"E – 49°34'30,0"N, 18°18'37,7"E, 720–755 m n. m.
2. 84a. Beskydské podhůří, 6475b, Pstruží (distr. Frýdek-Místek): příkopy a prostranství v okolí Ondřejnického sedla, 49°34'30,0"N, 18°18'37,7"E, 755 m n. m.
3. 84a. Beskydské podhůří, 6475b, Pstruží (distr. Frýdek-Místek): pramenná oblast potoka 820–870 m J od Ondřejnického sedla, nad i pod NS Skalka, 49°34'03,6"N, 18°18'41,4"E – 49°34'02,6"N, 18°18'44,0"E, 770–785 m n. m.
4. 84a. Beskydské podhůří, 6475b, Pstruží (distr. Frýdek-Místek): bukový les 400 m JV Stanovce (899 m) nad NS Skalka, 49°33'34,2"N, 18°18'51,3"E, 770 m n. m.
5. 84a. Beskydské podhůří, 6475b, Pstruží (distr. Frýdek-Místek): příkopy a lesy kolem NS Skalka z Ondřejnického sedla k turistickému rozcestníku Nad starou salaší, 49°34'30,0"N, 18°18'37,7"E – 49°33'13,4"N, 18°18'26,1"E, 770–775 m n. m.
6. 84a. Beskydské podhůří, 6475b, Kunčice pod Ondřejníkem (distr. Frýdek-Místek): příkopy a lesy kolem NS Skalka od turistického rozcestníku Nad starou salaší k turistickému rozcestníku Skalka - rozcestí, 49°33'13,4"N, 18°18'26,1"E – 49°32'58,2"N, 18°17'54,0"E, 765–775 m n. m.
7. 84a. Beskydské podhůří, 6475b, Kunčice pod Ondřejníkem (distr. Frýdek-Místek): modrá turistická trasa přes PR Skalka od Skalka - rozcestí na vrchol Skalky 964 m, 49°32'58,2"N, 18°17'54,0"E – 49°33'10,2"N, 18°18'03,3"E, 765–964 m n. m.
8. 84a. Beskydské podhůří, 6475b, Kunčice pod Ondřejníkem (distr. Frýdek-Místek): okraje hřebenové lesní cesty ze Skalky (964 m) na Stanovec (899 m), 49°33'10,4"N, 18°18'03,4"E – 49°33'39,9"N, 18°18'32,8"E, 899–964 m n. m.
9. 84a. Beskydské podhůří, 6475b, Kozlovice (distr. Frýdek-Místek): okraj lesní cesty a vrchní část květnaté bučiny kolem Suchého úbočí (864 m), 49°34'12,2"N, 18°17'58,1"E, 870 m n. m.
10. 84a. Beskydské podhůří, 6475b, Kozlovice (distr. Frýdek-Místek): okraje lesní cesty ze Stanovce (899 m) přes Suché úbočí (864 m) k Ondřejnickému sedlu, 49°33'39,9"N, 18°18'32,8"E – 49°34'30,0"N, 18°18'37,7"E, 755–899 m n. m.

cévnaté rostliny

Abies alba (LC/C4a): 1, 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10; *Achillea millefolium* agg.: 1, 2, 5, 6, 8, 9, 10; *Aconitum firmum* subsp. *moravicum* (VU/C2, §2): 3, 5, 7, 9; *A. variegatum* (LC/C3, §3): 2, 10; *Ajuga reptans*: 1, 5, 6; *Ambrosia artemisiifolia*: 1; *Anemone nemorosa*: 6, 7; *Angelica sylvestris*: 5, 6, 9; *Arctium lappa*: 1, 5, 8, 10; *A. minus*: 1, 2, 5, 6, 7, 8, 10; *Asarum europaeum*: 5, 6, 7; *Atropa belladonna*: 5, 6, 9; *Avenella flexuosa*: 1, 2, 3, 5, 7, 6, 8, 9, 10;

Blechnum spicant (LC/C4a): 5, 6;

Calamagrostis epigejos: 1, 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10; *Caltha palustris*: 1, 5, 6; *Campanula latifolia* (NT/C3): 6; *C. rotundifolia*: 1, 5, 6, 7, 8, 10; *Carex ovalis*: 1, 8, 9; *C. sylvatica*: 1, 5, 6, 7; *Centaurea cyanus*: 8, 9; *Centaureum erythraea* (LC/C4a): 5, 8; *Cerastium holosteoides*: 1, 2, 5, 6, 7, 8, 10; *Circea lutetiana*: 5, 6, 7, 8; *Cirsium arvense*: 5, 6, 8, 9; *C. palustre*: 5, 6, 8; *C. vulgare*: 5, 6, 8, 9;

Daphne mezereum: 1, 5, 6, 7, 9, 10; *Dentaria bulbifera*: 5, 6, 7, 8, 9; *Doronicum austriacum* (LC/C4a, §3): 2, 10; *Dryopteris borrieri* (NT/C3): 5, 6, 7, 8, 9, 10; *D. fillix-mas*: 5, 6, 7, 9, 10;

Epilobium angustifolium: 1, 5, 6, 8, 9, 10; *Epipactis helleborine*: 6, 8, 9; *Erechtites hieraciifolius*: 1, 2,

3, 4, 5, 6, 8, 9, 10; *Erodium cicutarium*: 8, 9; *Eupatorium cannabinum*: 2, 5, 6, 8, 10; *Euphorbia amygdaloides* (LC/C4a): 6, 7;
Fagus sylvatica: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10; *Fraxinus excelsior*: 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10;
Galeobdolon luteum agg.: 1, 5, 6, 8, 9, 10; *Galeopsis speciosa*: 1, 5, 6, 8, 9, 10; *G. pubescens*: 1, 5, 6, 8; *Galium odoratum*: 5, 6, 7, 8, 9; *G. rivale* (LC/C4): 6; *G. rotundifolium*: 6, 7; *G. uliginosum*: 8, 9, 10; *Gentiana asclepiadea* (LC/C3, §3): 1, 5, 6, 7, 8, 10; *Gnaphalium sylvaticum*: 1, 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10; *Gymnocarpium dryopetris*: 3, 5;
Hieracium murorum: 3, 5; *Hordelymus europaeus*: 1, 5, 8; *Hypericum maculatum*: 1, 5, 8;
Impatiens glandulifera: 6; *I. noli-tangere*: 5, 6, 7; *I. parviflora*: 5, 6, 7;
Juncus bufonius: 6, 7; *J. tenuis*: 5, 6, 7, 8;
Leucanthemum vulgare agg.: 8, 9, 10; *Lilium martagon* (LC/C4a, §3): 9; *Lunaria revidiva* (LC/C4a, §3): 1, 2, 5, 6; *L. luzuloides*: 4, 5, 6, 7; *Lychnis flos-cuculi*: 1, 2, 5, 6, 8, 10; *Lycopus europaeus*: 6, 10;
Maianthemum bifolium: 1, 5, 6, 7, 9; *Matricaria discoidea*: 8, 9; *Mentha arvensis*: 1, 2, 5, 6, 8, 9, 10; *Mercurialis perennis*: 5, 6, 7; *Moehringia trinervia*: 1, 5, 6; *Monotropa hypopitys* (VU/C3): 4; *Mycelis muralis*: 1, 5, 6, 8, 9;
Persicaria lapathifolia: 5, 6, 8, 9, 10; *Phegopteris connectilis*: 3, 5, 7; *Picea abies*: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10; *Pinus sylvatica*: 8, 9; *Plantago lanceolata*: 1, 2, 5, 8, 9; *P. major*: 1, 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10; *P. uliginosa*: 1, 2, 5, 6, 8, 9, 10; *Polystichum aculeantum* (NT/C4a): 2, 5; *Polygonatum multiflorum*: 1, 5, 6, 7, 9; *P. verticillatum*: 6, 7, 8; *Potentilla erecta*: 1, 2, 5, 6, 8, 9, 10; *Prenanthes purpurea*: 1, 5, 6, 7, 8, 10; *Pteridium aquilinum*: 6;
Ranunculus flamula: 1, 5, 6, 8, 9; *R. repens*: 1, 5, 6, 8, 9, 10; *Rorippa palustris*: 3, 5, 6, 8, 9; *Rubus fruticosus* agg.: 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10; *R. idaeus*: 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10; *Rumex obtusifolius*: 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10;
Sagina procumbens: 5, 6, 8, 9; *Salvia glutinosa*: 1, 5, 6, 7, 9, 10; *Sambucus ebulus*: 5, 6; *Sanicula europaea*: 6, 7, 9; *Scrophularia nodosa*: 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10; *S. scopolii* (NT/C3): 1, 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10; *Senecio ovatus*: 1, 2, 5, 6, 8, 9, 10; *S. sylvaticus*: 1, 2, 5, 6, 8; *S. viscosus*: 1, 5, 6, 8; *Solanum duclamara*: 2; *Solidago virgaurea*: 5, 6, 8, 9, 10; *Spergula arvensis*: 8, 9; *Spergularia rubra*: 7, 8, 9; *Stachys alpina* (NT/C3): 5, 6, 7; *S. palustris*: 6, 9; *S. sylvatica*: 5, 6, 7, 8; *Stellaria nemorum*: 5, 6, 8, 9;
Telekia speciosa: 2, 5, 6, 8; *Torilis japonica*: 1, 2, 5, 6, 8, 10; *Trifolium repens*: 1, 2, 5, 6, 8, 9;
Veronica arvensis: 1, 5, 6; *V. beccabunga*: 2, 5, 6; *V. montana* (LC/C4a): 5, 6, 7, 8, 9, 10; *V. officinalis*: 1, 2, 5, 6, 7, 8, 9.